

Sygn. akt I CSK 477/13

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 24 czerwca 2014 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Jan Górowski (przewodniczący)

SSN Marta Romańska

SSN Hubert Wrzeszcz (sprawozdawca)

w sprawie z powództwa M. S.

przeciwko Skarbowi Państwa - Regionalnemu Dyrektorowi Ochrony Środowiska

w [...]

o zapłatę,

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Cywilnej

w dniu 24 czerwca 2014 r.,

skargi kasacyjnej strony pozwanej

od wyroku Sądu Apelacyjnego w [...]

z dnia 25 kwietnia 2013 r., sygn. akt I ACa [...],

**oddala skargę kasacyjną i zasądza od pozwanego na rzecz
powoda 2700 (dwatysiącesiedemset) zł kosztów postępowania
kasacyjnego.**

UZASADNIENIE

Wyrokiem z dnia 30 grudnia 2011 r. Sąd Okręgowy w R. zasądził od pozwanego na rzecz powoda, uwzględniając w całości powództwo, 264.299 zł odszkodowania z ustawowymi odsetkami od oznaczonych kwot, umorzył postępowanie co do kwoty 255.435 zł (na skutek cofnięcie powództwa z zrzeczeniem się roszczenia) i orzekł o kosztach procesu.

Sąd ustalił, że powód jest dzierżawcą Gospodarstwa Rybackiego „[...]” w B. na podstawie zawartej w dniu 15 maja 2001 r. z Agencją Nieruchomości Rolnych Oddział Terenowy w R. umowy dzierżawy na piętnaście lat. Zgodnie z umową dzierżawca jest zobowiązany do utrzymania na własny koszt przedmiotu dzierżawy w taki sposób, aby jego poszczególne składniki nie uległy pogorszeniu, z wyjątkiem pogorszenia wynikającego z normalnego zużycia rzeczy.

Na terenie dzierżawionego przez powoda gospodarstwa stwierdzono szkody wyrządzone przez bobry – gatunek zwierząt podlegający całkowitej ochronie. Uszkodzone zostały groble. Wszystkie zgłoszone przez powoda szkody, których naprawienia dochodzi w sprawie, zostały opisane i oszacowane przez Państwową Straż Leśną. Stwierdzone szkody zostały naprawione przez powoda w latach 2007-2009 systemem gospodarczym.

Wartość kosztorysowa prac wykonanych w celu usunięcia szkód, oceniona na zlecenie powoda przez inż. melioracji wodnych K. K., wyniosła 519.734 zł. Poniesiony przez powoda koszt szacunkowy naprawienia szkód systemem gospodarczym wyniósł 264.299 zł.

Zdaniem Sądu pierwszej instancji podstawę odpowiedzialności Skarbu Państwa za wyrządzone przez bobry w dzierżawionym gospodarstwie rybackim szkody stanowią obowiązujące w czasie powstania szkody przepisy ustawy z dnia 16 października 1991 r. o ochronie przyrody (tekst jedn.: z 2001 r. Nr 99, poz. 1079; dalej – „ustawa z 1991 r.”) (okres do kwietnia 2004 r.) i ustawy z 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (tekst jedn.; Dz. U. z 2009 r., Nr 151, poz. 1220; dalej – „ustawa z 2004 r.”) (od dnia 1 maja 2004 r.). Powołując się na zasady odpowiedzialności przewidziane w art. 126 ustawy z 2004 r., Sąd uznał, że ściśle

ustalenie odszkodowania – z względu na naprawienie szkody systemem gospodarczym – nie jest możliwe i na podstawie art. 322 k.p.c. ustalił je w wysokości 264 299 zł. Podkreślił, że przemawia za tym także wydana w sprawie opinia biegłego sądowego W. S.. Odsetki zostały zasądzone od następnego dnia po zakończeniu poszczególnych etapów robót podjętych w celu usunięcia szkód i od kwoty odpowiadającej wartości tych robót.

W ocenie Sądu pierwszej instancji kwestia nieposiadania przez powoda zezwolenia wodnoprawnego nie ma znaczenia dla oceny działalności powoda w wydzierżawionym gospodarstwie, albowiem w okolicznościach sprawy nie można prowadzenia gospodarstwa na podstawie umowy dzierżawy uznać za bezprawne. Ponadto wykazanie posiadania zezwolenia wodnoprawnego nie stanowi przesłanki odpowiedzialności odszkodowawczej za szkody wyrządzone przez bobry w gospodarstwie rybackim. Niezależnie od tego podniósł, że Skarb Państwa ponosi odpowiedzialność za szkody wyrządzone przez bobry w gospodarstwach rolnych, a wszystkie grunty wydzierżawionego gospodarstwa mają charakter rolny.

Zaskarżonym wyrokiem Sąd Apelacyjny zmienił wyrok Sądu pierwszej instancji w ten sposób, że zasądził od pozwanego na rzecz powoda 178.573 zł z ustawowymi odsetkami od kwoty 11.838 zł od dnia 1 października 2007 r., od kwoty 82.404 zł od dnia 1 października 2008 r. i od kwoty 84 331 zł od dnia 1 października 2009 r., oddalił powództwo w pozostałej części, zniósł wzajemnie koszty stron za pierwszą instancję, oddalił apelację w pozostałej części i orzekł o kosztach postępowania apelacyjnego.

Sąd odwoławczy dopuścił dowód z opinii uzupełniającej biegłego sądowego W. S. i na jej podstawie – bez zastosowania art. 322 k.p.c. – ustalił odszkodowanie w zasądzonej wysokości. Nie podzielił natomiast zarzutów apelującego, że wyrok został wydany z naruszeniem prawa materialnego. Stwierdził również, że fakt nieposiadania przez powoda w okresie wykonywania napraw grobli stosownych pozwoleń nie ma wpływu na skuteczność dochodzonego roszczenia z tytułu naprawienia szkód na podstawie ustawy z 2004 r. Skuteczność tego roszczenia zależy bowiem od wystąpienia szkody w gospodarstwie wyrządzonej przez bobry,

wykazanej przez powoda. Sąd odwoławczy nie podzielił zarzutu, że odsetki zostały zasądzone z naruszeniem art. 481 § 1 k.c.

Wyrok zaskarżył pozwany w części uwzględniającej powództwo, oddalającej apelację w pozostałym zakresie i orzeczenie o kosztach procesu za obie instancje. W skardze kasacyjnej, opartej na pierwszej podstawie, zarzucił naruszenie art. 361 § 2 k.c. w związku z art. 37 pkt 1, 4 i art. 122 ust. 1 pkt 1 ustawy z dnia 18 lipca 2001 r. – Prawo wodne (tekst jedn.: Dz. U. z 2012r., poz.145; dalej: „pr.wod.”) w związku z art. 126 ust. 1 pkt 1 ustawy z 2004 r. oraz art. 481 § 1 k.c. i wniósł „o uchylenie wyroku w zaskarżonej części i zmianę w tej części przez oddalenie powództwa” albo o uchylenie zaskarżonego wyroku i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Zarzut naruszenia art. 361 § 2 k.c. w związku z 37 pkt 1, 4 i art. 122 ust. 1 pkt 1 pr. wod. w związku z art. 126 ust. 1 pkt 5 (przytoczenie przez skarżącego punktu 1 należało uznać za oczywistą omyłkę) sprowadza się do zakwestionowania prawidłowości ustalenia wysokości odszkodowania. Zdaniem skarżącego zostało ono ustalone z naruszenie zasady, że nie podlega naprawieniu szkoda w zakresie korzyści niedozwolonych (*lucrum illicitum vel inonestum*).

W literaturze i orzecznictwie (por. wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 13 lipca 2004 r., P 20/03, OTK-A 2004, nr 7, poz.64 i orzeczenie Głównej Komisji Arbitrażowej z dnia 28 stycznia 1986 r., DO-9139/85, OSPiKA1987, nr 5-6, poz. 102) zwraca się uwagę, że od czasów starożytnych w europejskich porządkach prawnych obecna jest myśl, iż korzyści majątkowe uzyskane na skutek działań niezgodnych z prawem nie podlegają ochronie. Odszkodowanie w granicach *lucrum cessans* nie powinno zatem obejmować korzyści sprzecznych z prawem lub niegodziwych. Powstała w tych wypadkach szkoda nie jest bowiem bezprawna. Interes związany z uzyskaniem wspomnianych korzyści nie podlega ochronie. W piśmiennictwie podkreśla się – choć można spotkać odmienne zapatrywanie – że mamy tu do czynienia ze szkodą naturalną, nie podlegającą nigdy naprawieniu. Do korzyści sprzecznych z prawem zalicza się korzyści uzyskane niezgodnie

z obowiązującym prawem. W przypadku korzyści niegodziwych ich źródłem są natomiast zachowania sprzeczne z zasadami współżycia społecznego.

W literaturze zwraca się jednak uwagę, że inaczej może być oceniana kwestia objęcia odszkodowaniem korzyści, których źródłem są działania prowadzone niezgodnie z wymaganiami administracyjnoprawnymi. Dopuszcza się np. indemnizację korzyści osiągniętych z prowadzenia niezarejestrowanej działalności gospodarczej. Wprawdzie w przytoczonym wyżej orzeczeniu Głównej Komisji Arbitrażowej z dnia 28 stycznia 1986 r. przyjęto, że prowadzenie działalności bez wymaganego pozwolenia wodnoprawnego uniemożliwia uzyskanie odszkodowania, jednakże w literaturze wyrażono pogląd, że stanowisko to nie dotyczy sytuacji, w której okazałoby się, iż poszkodowany uzyskałby wymagane pozwolenie.

Mając na względzie powyższe nie można podzielić zarzutu skarżącego, że zaskarżone postanowienie zostało wydane z naruszeniem przytoczonych przepisów prawa, polegającym na wadliwym ustaleniu odszkodowania z powodów wskazanych w uzasadnieniu podstawy kasacyjnej.

Zasądzone odszkodowanie nie jest bowiem odszkodowaniem w granicach *lucrum cessans*, obejmującym korzyści sprzeczne z prawem lub niegodziwe. Odpowiedzialność, o której mowa w stanowiącym niekwestionowaną podstawę prawną rozstrzygnięcia art. 126 ust. 1 ustawy z 2004 r. nie obejmuje bowiem utraconych korzyści (art. 126 ust. 2 ustawy z 2004 r.). Z wiążących w postępowaniu kasacyjnym ustaleń faktycznych (art. 398¹³ § 2 k.p.c.) wynika, że wyrządzona przez bobry szkoda powstała w wydzierżawionej przez powoda nieruchomości, którą był on zobowiązany utrzymać – zgodnie postanowieniami zawartej umowy – w stanie niepogorszonym, z wyjątkiem pogorszenia wynikającego z normalnego zużycia przedmiotu dzierżawy. Niezależnie od tego warto podkreślić, że prowadzenie działalności bez pozwolenia wodnoprawnego nie stanowi okoliczności bezwzględnie wykluczającej indemnizację korzyści osiągniętych z takiej działalności. Objęcie odszkodowaniem utraconych korzyści jest bowiem możliwe, jeżeli okaże się, że poszkodowany mógłby uzyskać wymagane zezwolenie (z wyroku Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego w Warszawie z dnia 19 stycznia 2011,

V SA/Wa 1702/10, wynika, że powód nie tylko mógłby uzyskać pozwolenie wodnoprawne, ale że prowadzi działalność zgodnie z pozwoleniem wodnoprawnym z 1989 r.). Omawiany zarzut należało zatem uznać za nieuzasadniony.

Również nieuzasadniony jest zarzut wydania zaskarżonego wyroku z naruszeniem art. 481 § 1 k.c. Dokonane w sprawie ustalenia faktyczne nie pozwalają podzielić stanowiska skarżącego, że nie było podstaw do ustalenia opóźnienia w spełnieniu świadczenia od innej chwili niż data wydania wyroku. Wysokość zasądzonego odszkodowania za poszczególne etapy wykonanych robót została bowiem ustalona według cen z chwili wykonania tych robót, a nie z chwili orzekania. W tej sytuacji nie ma podstaw do twierdzenia, że zasądzone odsetki – jak zarzucił skarżący – „prowadzą do nadmiernego wzbogacenia się pozwanego”.

Z przedstawionych powodów Sąd Najwyższy orzekł, jak w sentencji wyroku (art. 398¹⁴ k.p.c. i art. 98 w związku z art. 398²¹ i art. 391 § 1 k.p.c.).